

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Een nieuwe 'Lost Cause': Slavernij en de Amerikaanse Burgeroorlog

Bilt, Eduard van de

Citation

Bilt, E. van de. (2021). Een nieuwe 'Lost Cause': Slavernij en de Amerikaanse Burgeroorlog. *Leidschrift*, 36(juni: Strijd voor gelijkheid. Een blik op de zwarte geschiedenis van de Verenigde Staten), 33-47. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3448666>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3448666>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Een nieuwe ‘Lost Cause’: Slavernij en de Amerikaanse Burgeroorlog

Eduard van de Bilt

In een recente terugblik op de in 1990 uitgebrachte en destijds veelgeprezen documentaire van Ken Burns over de Amerikaanse Burgeroorlog, beschuldigde Gillian Brockell in *The Washington Post* de maker van de negendelige serie van geschiedvervalsing.¹ In haar ogen had Burns te veel geprobeerd het perspectief van beide kanten in het conflict recht te doen. Door zijn oor te luisteren te leggen bij de door hem bewonderde Zuidelijke schrijver Shelby Foote, had Burns de mythe van de ‘Lost Cause’ ten onrechte nieuw leven ingeblazen. Foote had aan het begin van de documentaire het onvermogen compromissen te sluiten uitgeroepen tot oorzaak van het conflict: Burns had deze uitspraak in zijn werk weliswaar met een opmerking gecorrigeerd, maar had Foote in zijn serie buitensporig veel ruimte en het laatste woord gegeven.² Het was alsof de door veel Zuiderlingen aangehaalde verdediging van de Amerikaanse *states’ rights*-traditie, en niet slavernij, de kern van de Burgeroorlog weergaf, zoals de mythe van de ‘Lost Cause’ aangeeft.³

Brockells kritiek op de documentaire werd niet alleen ingegeven door de dertigste ‘verjaardag’ van Burns’ werk maar ook door een opmerking over de Burgeroorlog van president Donald Trump, die in de discussie over het conflict met eenzelfde claim kwam als Foote.⁴ Hoewel Burns op Trump had gereageerd door in een tweet te melden dat de Burgeroorlog slechts één oorzaak had, namelijk slavernij, vond Brockell het nodig Burns’ eigen gedateerdheid en beperkingen aan de orde te stellen: in deze tijden van de Black Lives Matter-beweging was het Zuidelijke perspectief op de Burgeroorlog volkomen achterhaald. Opvattingen over de Zuidelijke

¹ K. Burns, ‘The Civil War’ (1990).

² G. Brockell, ‘Re-watching ‘The Civil War’ during the Breonna Taylor and George Floyd protests’, *Washington Post*, 26 september 2020.

³ De machtsverhouding tussen de federale overheid en de deelstaten is voortdurend onderwerp van discussie binnen het Amerikaanse politieke systeem. Aanhangers van de *states’ rights*-traditie willen de macht vooral bij de deelstaten leggen en verdedigen een visie die sinds de invoering van de grondwet van 1787 veel Amerikanen aanspreekt.

⁴ Zie bijvoorbeeld CNN, 3 mei 2017, ‘Historians: Trump gets Andrew Jackson and Civil War totally wrong’, <https://edition.cnn.com/2017/05/02/opinions/trump-civil-war-comments-opinion-roundup/index.html>, geraadpleegd op 15 maart 2021.

samenleving als welwillend paternalistisch jegens zwarten en tot slaaf gemaakten en de Zuidelijke verheerlijking van de rol van deelstaten binnen het Amerikaanse politieke systeem waren hier ongepast: voor de Zuidelijke mythe van de ‘Lost Cause’ van mensen als Foote was geen plaats meer.⁵

Hoewel, zoals Burns en met hem de meeste historici tegenwoordig verzekeren, slavernij de Amerikaanse Burgeroorlog verklaart, is daarmee de kwestie van causaliteit van het conflict niet opgelost. De slavernij en het door haar veroorzaakte conflict zijn onderdeel geworden van een nieuwe historische vertelling waarbij vraagtekens geplaatst kunnen worden. De nadruk op slavernij als oorzaak van de oorlog van 1861 tot 1865 dreigt soms andere mythes over de Amerikaanse geschiedenis en samenleving te bevestigen—mythes die de beklemtoning van slavernij juist beoogt te ondergraven. Slavernij en de Burgeroorlog lopen het gevaar een nieuwe ‘Lost Cause’ te worden in een ‘exceptioneel’ Amerikaans verhaal over de realisatie van vrijheid, gelijkheid, en zelfredzaamheid.

Kernpunt van conflict

Zonder slavernij is de geschiedenis van de Amerikaanse Burgeroorlog ondenkbaar. In de decennia voor de strijd uitbrak, dook slavernij op allerlei manieren op in de geografische uitbreiding, de economie en de politiek van de Verenigde Staten. In de Amerikaanse geschiedenis tussen Onafhankelijkheidsstrijd en Burgeroorlog zijn de sporen van slavernij alom aanwezig en traceerbaar. Om met de Amerikaanse filosoof William James te spreken de afdruk (of misschien wel beter, ‘de smet’) van slavernij is overal op terug te vinden.⁶

Alleen al de vorm die de Verenigde Staten aannamen, is gekleurd door slavernij. De expansie van het land en de discussie daarover confronteerden politici en burgers keer op keer met de aanwezigheid van een systeem dat aanvankelijk in het hele land bestond, maar vanaf de eerste helft van de negentiende eeuw vooral in het Zuiden de samenleving beheerste. Nadat in

⁵ Brockell, ‘Re-watching ‘The Civil War’ during the Breonna Taylor and George Floyd protests’.

⁶ In zijn lezingen over het belang van zijn pragmatisme voor het debat over kennis en waarheid zei James (vrij vertaald) dat menselijke sporen alles kleurden; W. James, ‘What Pragmatism Means’, in *Pragmatism* (Indianapolis en Cambridge 1981 [oorspr. 1907]) 33.

de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd en de jaren daarna de noordelijke deelstaten de slavernij afschaften (doorgaans op termijn, door de kinderen van de aanwezige tot slaaf gemaakten vrijheid te beloven), kreeg de uitbreiding van de Verenigde Staten een aparte dynamiek. Zodra kolonisten nieuw land aan het Amerikaanse grondgebied toevoegden, ontstond discussie over de vraag hoe dit territorium aan de Unie van Verenigde Staten moest worden toegevoegd: vrij van slavernij of niet? Twee groepen met botsende belangen eisten de grond op. Kleine zelfstandige boeren in het noordelijk deel van het land, waar vruchtbare landbouwgrond schaars was, waren voor de eerste optie; eigenaren van vooral katoenplantages in het Zuiden die niet in staat waren hun bedrijf zonder slavenarbeid draaiend te houden en dringend grond nodig hadden waren voor de tweede keuze.⁷ Een vroege overeenkomst als bijvoorbeeld de North-West Ordinance van 1787 had de kwestie voor gebieden gelegen in het toenmalige noordwesten van het land geregeld, maar de voortdurende expansie (door onder meer de Louisiana Purchase, de aankoop in 1803 van een groot Frans gebied in Noord-Amerika tijdens het presidentschap van Thomas Jefferson) bracht de vraag telkens terug op de agenda.⁸ Keer op keer moest bepaald worden welk gebied als wat voor deelstaat toe mocht treden tot de Unie van de Verenigde Staten.

De kwestie was verweven met politieke en economische aangelegenheden die zonder meer al niet los van elkaar waren te zien. In tegenstelling tot het Zuiden, industrialiseerde het Noorden in de eerste helft van de negentiende eeuw snel, onder andere door de gebrekkige grond aldaar. De beginnende Amerikaanse nijverheid kon de concurrentie met Britse bedrijven echter nog niet aan. Om te overleven, moest de zich ontwikkelende industrie beschermd worden tegen haar modernere, efficiënter opererende Britse tegenhanger. De door de federale overheid daartoe in het leven geroepen tarieven op Britse producten waren Zuiderlingen echter een doorn in het oog: hun vooral op de katoenteelt gerichte economie creëerde een grote behoefte aan import van buiten, en die werd door de federale overheidsmaatregelen op economisch gebied alleen maar duurder. De al door de slavernijkwestie gekleurde tegenstellingen tussen Noord en Zuid kregen

⁷ J. M. McPherson, *Battle Cry of Freedom: The American Civil War* (Londen 1990), 6-8, 40-41, beschrijft deze voorgeschiedenis. D. Walker Howe, *What Has God Wrought: The Transformation of America, 1815-1848* (New York 2007) 147-160, is een van de vele andere studies die deze kwesties bespreken.

⁸ De 'North-West Ordinance' van 1787 maakte het noordwesten van de Verenigde Staten slavenvrij.

hierdoor een extra politieke lading.⁹ De kwesties van slavernij, economisch beleid en politieke invloed in het nationale Congres en de federale overheid raakten verstrengeld.

De verdeling van de macht in het nationale Congres in Washington, D.C. en winst in de verkiezingen voor het presidentschap werden zo een heikele kwestie. De Zuidelijke bevolking en haar vertegenwoordigers zagen erop toe dat het Noorden niet te veel te zeggen kreeg in de nationale politiek en daarmee Zuidelijke belangen kon schaden. Omgekeerd zagen Noorderlingen niet graag dat slavenhouders de nationale politiek gingen beheersen. Afschaffing van slavenarbeid was voor het Zuiden in toenemende mate onbespreekbaar: de welvaart van de regio was erop gebaseerd. Gezien het belang van dit soort arbeid voor hun samenleving, wensten Zuidelijke politici geen federaal overheidsingrijpen op dit terrein. Al tijdens het overleg over een nieuwe grondwet in de zomer van 1787 in Philadelphia leidde de kwestie tot het nodige geruzie. Het Zuiden wenste tot slaaf gemaakt te worden te rekenen als onderdeel van de bevolking (hoewel deelstaatwetgeving hen omschreef als bezit) om zo meer vertegenwoordigers in het nationale Huis van Afgevaardigden te krijgen. De kwestie werd uiteindelijk in een compromis opgelost door hen slechts voor 3/5 mee te tellen—de beruchte 3/5 clausule van de oorspronkelijke Amerikaanse grondwet.¹⁰ Politieke besluitvorming in de hoofdstad van het land, het economisch beleid van de nationale overheid en de expansie van de Verenigde Staten (de trek westwaarts over het continent en Amerikaans imperialisme): tijdens de periode voor de Amerikaanse Burgeroorlog waren zij allemaal nauw verbonden met de slavernijkwestie.

De vooral vanaf 1831 actieve abolitionistische beweging, die de slavernij wilde afschaffen, zorgde ervoor dat de kwestie voortdurend in de publieke belangstelling stond. De textielindustrie in noordelijke deelstaten als Massachusetts draaide op katoen geproduceerd in het Zuiden. In steden als New York werd begin jaren 1850 grof geld verdiend met de (sinds 1807 officieel afgeschafte) internationale slavenhandel, en vooroordelen over zwarten waren ook sterk aanwezig in deelstaten buiten het Zuiden. Er waren, met andere woorden, genoeg inwoners in het Noorden van de Verenigde

⁹ Walker, *What Has God Wrought*, 395-410, behandelt uitgebreid de ruzie over tariefmuren.

¹⁰ Daarnaast wist het Zuiden een *fugitive slave* clausule af te dwingen, waardoor gevluchte slaven teruggebracht konden worden naar hun meesters, en mocht de internationale slavenhandel de eerste twintig jaren niet afgeschaft worden.

Staten die zich niet identificeerden met de abolitionistische campagne. Toch wist de beweging in toenemende mate aandacht te trekken. Terwijl politieke compromissen in 1821 (bij de toelating van Missouri als deelstaat) en 1833 (over de hoogte van tarieven op buitenlandse goederen) de angel uit het conflict wisten te halen, gaf het 'Compromis van 1850' (over de inpassing van op Mexico veroverd gebied in het zuidwesten) vooral een impuls aan de abolitionistische beweging, onder meer omdat het Noorderlingen dwong te helpen bij het oppakken van gevluchte slaven.¹¹ Vanaf 1850 was een conflict tussen Noord en Zuid gecentreerd rond slavernij eigenlijk nauwelijks nog te vermijden.¹²

Historiografische herwaardering

De slavernij heeft niet alleen in de historiografie over de Burgeroorlog een centrale rol gekregen, maar verklaart ook, zelfs in de ogen van niet-academici, allerlei andere aspecten van de Amerikaanse geschiedenis en samenleving. Toen de *New York Times* in 2019 het vierhonderdjarig bestaan van de Amerikaanse slavernij in de Verenigde Staten herdacht met het zogenaamde *Project 1619*, bleek hoe de visie van historici op de slavernij in brede lagen van de Amerikaanse bevolking was doorgedrongen.¹³ In de voormalige Britse koloniën in Noord-Amerika waren de eerste slaven in 1619 in Virginia aan land gebracht. De krant gebruikte de gebeurtenis om een serie van bijdragen te wijden aan de invloed van de slavernij op de ontwikkeling van de Verenigde Staten.

De artikelen schetsten een beeld dat historici bekend voorkwam. Edward Baptist en Greg Grandin verduidelijken in respectievelijk *The Half Has Never Been Told: Slavery and the Making of American Capitalism* uit 2014 en *The Empire of Necessity: Slavery, Freedom, and Deception in the New World* uit

¹¹ Een aangescherpte formulering van de in de grondwet vastgelegde *fugitive slave* clause dwong Noorderlingen Zuiderlingen te helpen bij het opsporen van gevluchte slaven.

¹² J. Lepore, *These Truths: A History of the United States* (New York 2018) 259-261, bespreekt onder meer de aard en gevolgen van het Compromis van 1850.

¹³ 'The 1619 Project', *The New York Times*, 14 augustus 2019. Het 'project' leidde tot de nodige discussie, met onder andere kritiek van prominente historici in een ingezonden brief van 20 december 2019 en het antwoord daarop van de *New York Times* redactie.

datzelfde jaar hoe slavenarbeid en slavenhandel essentiële bijdragen leverden aan de ontwikkeling van kapitalisme in niet alleen de Verenigde Staten maar heel de Atlantische wereld.¹⁴ Grandin wijst er bijvoorbeeld op dat slavernij de economische groei van het Zuiden én het Noorden van de Verenigde Staten beïnvloedde door de ontwikkeling van het verzekeringswezen. De invloed was echter niet louter economisch. De ervaring van artsen met tot slaaf gemaakten aan boord van onder meer slavenschepen had volgens Grandin een significante invloed op de ontwikkeling van de medische wetenschap.¹⁵ De politiek bleef evenmin onberoerd door slavernij. In ieder geval sinds het verschijnen van Edmund Morgans *American Slavery, American Freedom: The Ordeal of Colonial Virginia* in 1975 groeide onder historici het besef dat slavenarbeid ook de politieke ontwikkelingen van de Verenigde Staten in hoge mate beïnvloedde en faciliteerde. Min of meer in navolging van Morgan beargumenteren tegenwoordig steeds meer geschiedschrijvers dat de Amerikaanse democratie mogelijk is gemaakt door slavernij; het idee dat er een minderwaardige groep van zwarte mensen bestond, ingegeven door een witte elite die een coalitie van diverse arme groepen vreesde en tegenwerkte, creëerde onder de witte bevolking van de Verenigde Staten een vorm van solidariteit en gevoel van gelijkheid die democratische opvattingen legitimeerden en stimuleerden. De Amerikaanse democratie kan, in een volgende stap, zelfs gezien worden als een manier om witte hegemonie veilig te stellen: de beloftes van Jeffersons Onafhankelijkheidsverklaring over vrijheid en gelijkheid vormden de opmaat voor een etnisch witte democratie, mogelijk gemaakt door en gebaseerd op uitsluiting van de zwarte bevolking.¹⁶

Deze brede ‘herwaardering’ van het belang van de slavernij voor een goed begrip van de Amerikaanse geschiedenis ondergraaft verhalen over een natie gebaseerd op vrijheid en gelijkheid en plaatst voorheen gemarginaliseerde figuren en gebeurtenissen in het middelpunt van de historische belangstelling. De Verenigde Staten worden niet langer gezien als Gods uitverkozen land met een democratisch politiek systeem. De aandacht van historici gaat niet meer primair uit naar wat er in de politiek gebeurt: de

¹⁴ G. Grandin, *Empire of Necessity: Slavery, Freedom, and Deception in the New World* (New York 2014); E. Baptist, *The Half Has Never Been Told: Slavery and the Making of American Capitalism* (New York 2014).

¹⁵ Grandin, *Empire of Necessity*, 40.

¹⁶ E. Morgan, *American Slavery, American Freedom: The Ordeal of Colonial Virginia* (New York 1975); zijn opvattingen zijn recentelijk meer gemeengoed geworden, zoals het ‘1619 Project’ van *The New York Times* aangeeft.

bereidheid van witte politici om met behulp van compromissen de eenheid van de Verenigde Staten te garanderen is van ondergeschikt belang. In de geschiedenis van de Burgeroorlog verdwijnt de discussie over *states' rights* naar de achtergrond: de vooral morele campagne van de tegenstanders van slavernij krijgt hernieuwde aandacht. Aangezien slachtoffers van discriminatie tegenwoordig in eigen ogen en die van hun historici niet louter lijdzaam zijn maar zich ook tegen discriminatie, vooroordelen en racisme verzetten, voegen zwarte abolitionisten als Frederick Douglass, Charles Remond en Sojourner Truth zich bij de witte protagonisten van deze geschiedenis—figuren als William Lloyd Garrison, Wendell Phillips en Abbey Kelley Foster.¹⁷

Zelfverwerkelijking

De geschiedenis van de Burgeroorlog wordt zo een verhaal over activisme dat een einde maakt aan slavernij. Van belang is de manier waarop slavernij heimelijk en openlijk vooral door tot slaaf gemaakten en vrije zwarten ter discussie werd gesteld, tegengewerkt, en ondergraven. Verzet van zwarte kant, al was het maar in de vorm van sabotage van arbeid door slaven op de plantages van het Zuiden, krijgt alle aandacht. Opstanden van slaven worden breed uitgemeten.

Iets soortgelijks geldt voor het internationale toneel. De gebeurtenissen op Haïti aan het einde van de achttiende eeuw, toen tot slaaf gemaakten op het eiland een vrije republiek vestigden, worden nu als belangrijker gezien dan de Amerikaanse vrijheidsstrijd tegen Groot-Brittannië. Terwijl intellectuelen en historici als Hannah Arendt en Gordon Wood de Amerikaanse Revolutie als radicaler beschouwden dan haar Franse en latere Russische en Chinese tegenhangers, geldt de Haïtiaanse Revolutie inmiddels voor sommige historici als de 'ware' omwenteling.¹⁸ Zij maakte immers een einde aan de slavernij in dit deel van de Atlantische Wereld. Toussaint L'Ouverture en zijn aanhangers realiseerden daarmee, meer dan Jefferson en

¹⁷ M. Sinja, *The Slave's Cause: A History of Abolition* (New Haven en Londen 2016) geeft een recent overzicht van deze strijd. D. Blight kwam recentelijk met een nieuwe biografie van Douglass: *Frederick Douglass: Prophet of Freedom* (New York 2018).

¹⁸ H. Arendt, *On Revolution* (New York 1963); G. Wood, *The Radicalism of the American Revolution* (New York 1992); zie onder meer Grandin en Sinha voor dit argument over Haïti.

andere Founding Fathers, de gedroomde gelijkheid. Zij brachten de idealen van het Europese Verlichtingsdenken daadwerkelijk in de praktijk. De Atlantische revoluties die R.R. Palmer decennia geleden onder de aandacht bracht, krijgen nu een niet louter witte invulling.¹⁹

In de historiografie over de Burgeroorlog leidt dit alles tot aandacht voor een lang vergeten groep. Voorlijke ‘vroege’ historici als Herbert Aptheker publiceerden vlak voor en na de Tweede Wereldoorlog al werk over hun bijdrage aan de strijd, maar de laatste jaren hebben zij steeds meer academische aandacht gekregen: zwarte soldaten die meevochten in de oorlog.²⁰ Toen de regering Lincoln het aantal witte vrijwilligers dat dienst nam om de oorlog tegen het Zuiden te voeren zag teruglopen, begon onder de politieke en militaire leiders van het Noorden een discussie over het rekruteren van zwarten. De publieke opinie in het Noorden was er aanvankelijk van overtuigd dat de strijd tegen de afgescheiden Zuidelijke staten kort zou zijn. Veel Noorderlingen zagen de oorlog daarnaast niet als een principieel moreel gevecht om de afschaffing van slavernij. Zoals een recente biografie over journalist, *public intellectual*, en historicus Henry Adams laat zien, dachten hij en zijn vader, de Amerikaanse ambassadeur van Lincoln in Londen tijdens het conflict, de oorlog tussen Noord en Zuid zelfs nog te kunnen voorkomen door een ‘fout’ compromis met Zuidelijke politici te bewerkstelligen: van hen mocht slavernij in het Zuiden blijven bestaan en moest het Noorden maar leren leven met een aangescherpte *fugitive slave*-wet.²¹ Na het oorspronkelijke elan om de strijd aan te gaan, nam het enthousiasme voor de oorlog in het Noorden af. Tegelijkertijd werden Noordelijke officieren in toenemende mate aan de frontlinie geconfronteerd met weggelopen slaven die hun diensten aanboden. De federale overheid weigerde aanvankelijk gebruik te maken van deze zwarte hulp maar werd ingehaald door de werkelijkheid. Radicale Noordelijke officieren lieten deze slaven onder meer de Noordelijke legerkampen onderhouden; zij stimuleerden tot slaaf gemaakten bovendien de plantages te ontvluchten

¹⁹ R. R. Palmer, *The Age of the Democratic Revolution: A Political History of Europe and America, 1760–1800*, 2 delen (Princeton 1959 en 1964).

²⁰ H. Aptheker, ‘Negro casualties in the Civil War’, *Journal of Negro History*, 32:1 (1947) 10-80; H. Aptheker, *The Negro in the Civil War* (New York 1938). Een meer recente studie is J. T. Glatthaar, *Forged in Battle: The Civil War Alliance of Black Soldiers and White Officers* (Baton Rouge 1990).

²¹ D. Brown, *The Last American Aristocrat: The Brilliant Life and Improbable Education of Henry Adams* (New York 2020) 64-65.

aangezien een verlies aan arbeidskracht de Zuidelijke oorlogsinspanningen ondermijnde. Het gebrek aan soldaten (en enthousiasme) noopte het Noorden verder te gaan: een nieuwe impuls richting de publieke opinie was noodzakelijk. Lincoln vond die in zijn Emancipatieproclamatie van januari 1863. Niet alleen maakte hij van de oorlog nu een morele strijd voor de afschaffing van slavernij, maar ook voorzag hij in rekrutering van zwarte soldaten voor de Noordelijke strijdkrachten—iets waarvoor zwarte leiders en abolitionisten als Frederick Douglass al langer hadden gepleit.²² De zwarten speelden een belangrijke rol in de pogingen de oorlog tot een goed einde te brengen: zij konden hun eigen vrijheid bevechten. Al doende maakten zij een van de grootste angstbeelden aan zuidelijke kant waar: de vrees voor gewapende Afrikaanse Amerikanen. Hoewel er tegen het einde van de oorlog wel over werd gesproken, heeft het Zuiden daarom ook nooit zwarten als soldaten ingezet.

Zwarte soldaten en hun onbehagen

Aandacht voor de geschiedenis van deze zwarte soldaten past binnen het veranderde beeld van de Amerikaanse Burgeroorlog onder met name historici, maar roept tegelijkertijd vragen op die het beeld compliceren. Het zwart activisme dat in de persoon van zwarte soldaten in de oorlog voor zowel de direct betrokkenen als hun historici een hoogtepunt bereikt, openbaart meer algemene problemen in de discussie rond slavernij onder historici.

De ongeveer 180.000 zwarte soldaten die tijdens de Burgeroorlog diens deden, werden niet als gelijken behandeld in het leger. Zij verdienden minder dan hun witte collega's, werden slechter verzorgd en deden in eerste instantie vooral het vuile werk in de eenheden: zij waren verantwoordelijk voor de schoonmaak en het onderhoud van de legerkampen en hielpen de gewonden en doden te verzorgen na het einde van de gevechtshandelingen.²³

²² Lincoln en zijn opvattingen over slavernij zijn het onderwerp van E. Foner, *The Fiery Trial: Abraham Lincoln and American Slavery* (New York 2010). W. S. McFeely, *Frederick Douglass* (New York 1991) 223-227, bespreekt de rol van Douglass in deze geschiedenis.

²³ Om en nabij 35.000 tot 40.000 van hen waren vrije zwarten uit de noordelijke deelstaten. Ongeveer 20.000 zwarten deden dienst in de marine. In de National Archives wordt digitaal aandacht besteed aan de geschiedenis van deze zwarte soldaten en is informatie over hen terug te vinden, zie hiervoor:

Het duurde even voor deze zwarte soldaten daadwerkelijk mochten vechten, en dat gebeurde dan slechts in gesegregeerde eenheden onder leiding van witte officieren. Zij bleven daarnaast de hele periode van de oorlog slachtoffer van vooroordelen: waar veel Zuiderlingen met angst en beven en in woede de aanwezigheid van gewapende zwarten in de Noordelijke strijdkrachten aanzagen, was menigeen in zowel Noord als Zuid er tegelijkertijd van overtuigd dat zwarten niet konden vechten.²⁴

Het bekendste zwarte regiment in de oorlog, het ‘Massachusetts 54th’, geeft deze problematische geschiedenis van de zwarte soldaten passend weer. Frederick Douglass was betrokken bij de oprichting en rekrutering van de eenheid; twee van zijn zonen namen dienst in het regiment. Onder leiding van hun witte officier Robert Gould Shaw weerlegde het 54ste regiment de mythe dat zwarten niet konden vechten. De manschappen maakten vooral naam en faam door een aanval op Fort Wagner in de zomer van 1863, waarbij een groot deel van hen het leven liet—evenals Shaw zelf. In hun ijver en verlangen vooroordelen te ondergraven, offerden de soldaten van het 54ste regiment zichzelf op: zij gaven hun leven om de wereld te laten zien hoe goed zij konden vechten. De stad Boston bedankte hen daar ook voor door een monument op de hoek van de ‘Boston Common’ te laten plaatsen dat in 1897 werd ingewijd met toespraken van onder andere de Harvard filosoof William James en de zwarte leider Booker T. Washington. Het monument gaat door voor het eerste civiele monument voor zwarte soldaten dat hun bijdrage aan de Burgeroorlog herdenkt. Het Robert Gould Shaw Memorial’ is vernoemd naar de witte officier die de zwarte soldaten leidde; te paard gezeten, torent hij op het gedenkteken hoog boven zijn lopende manschappen uit. Het duurde tot het einde van de twintigste eeuw vooraleer de zwarte soldaten een aparte vermelding kregen bij een monument dat vooral Shaw en diens zelfopoffering herdacht. Toen pas wisten ook meer historici hun activisme naar waarde te schatten en kregen de zwarte manschappen bredere bekendheid dankzij *Glory*, een film over de geschiedenis van het regiment die in 1989 werd uitgebracht.

De film en de historische studies over het activisme van de soldaten van het 54ste regiment doen ongetwijfeld recht aan de keerzijdes van hun

[https://www.archives.gov/education/lessons/blacks-civil-war#:~:text=By%20the%20end%20of%20the,30%2C000%20of%20infection%20or%20disease](https://www.archives.gov/education/lessons/blacks-civil-war#:~:text=By%20the%20end%20of%20the,30%2C000%20of%20infection%20or%20disease,geraadpleegd 2 april 2021.), geraadpleegd 2 april 2021.

²⁴ Glatthaar, *Forged in Battle*, 81-98, beschrijft het racisme waarmee de soldaten te kampen hadden.

geschiedenis—en datzelfde geldt voor de meer recente commentaren over het Robert Gould Shaw Memorial van historici en anderen—maar tegelijkertijd gaan zij nogal ver in de verheerlijking van de zwarte dadendrang. Verschillende historici en commentatoren beschrijven de aanval op Fort Wagner als suïcidaal. Dat weerhoudt hen, collega-geschiedschrijvers en de makers van *Glory* er niet van de soldaten van het regiment vanwege hun acties af te schilderen als martelaren voor de goede zaak. Dat gebeurde ook al op "het monument van 1897. De tekst op het gedenkteken meldt met betrekking tot hun officier: 'Omnia relinquit/servare Republicam' ('Hij gaf alles op/liet alles achter zich om de republiek te redden').²⁵ Zwart activisme betreft in dit geval zelfopoffering, en deze zelfopoffering van de leden van het 54ste regiment wordt geïdealiseerd als model voor goed burgerschap. Zij krijgen daarnaast onze waardering aangezien zij geen hulpeloze slachtoffers van slavernij en racisme waren, maar actief probeerden om hun lot en dat van hun zwarte medemens te verbeteren: wij prijzen hun zelfredzaamheid.²⁶ Aangezien zij voor hun eigen vrijheid vochten, worden zij ook nog eens gezien als vrijheidsstrijders. De soldaten krijgen heroïsche, epische trekjes toegemeten.

Hoewel ontzag voor de zwarte manschappen op zijn plaats is, doet een dergelijke verheerlijking enigszins overdreven aan. Geschiedschrijvers lijken onvermoed Harriet Beecher Stowe-aanhangers: medemens in pijn roepen reacties van mededogen op, meldde de schrijfster van *Uncle Tom's Cabin* in haar aanval op de slavernij.²⁷ Dat blijkt ook hier het geval. De aanval op Fort Wagner was dan misschien zinloos, de zwarte soldaten van het 54ste regiment krijgen onze empathie vanwege het geweld en de discriminatie die hun en alle Afrikaanse Amerikanen waren aangedaan. Medelijden speelt hier waarschijnlijk ook een rol. In een vorm van compensatie, lang na hun daadwerkelijke strijd, steunen wij de soldaten door hen te beschrijven in

²⁵ Het monument werd de laatste jaren herhaaldelijk beschadigd (tijdens de recente Black Lives Matter-demonstraties gebeurde dit opnieuw) en wordt momenteel gerenoveerd. Nieuw begeleidende teksten moeten een beter beeld geven van de geschiedenis van het regiment en de activiteiten van de zwarte soldaten naar waarde schatten.

²⁶ Vroegere 'witte' historische studies over slavernij zoals K. Stamp, *The Peculiar Institution: Slavery in the Ante-Bellum South* (New York 1956) en S. Elkins, *Slavery: A Problem in American Institutional and Intellectual Life* (Chicago 1959) benadrukken de slachtofferrol.

²⁷ H. Beecher Stowe, *Uncle Tom's Cabin; or, Life Among the Lowly* (New York 1994 [oorspr. 1852]).

epische termen als de helden van de geschiedenis waarin zij actief participeren. Toch is de gedaanteverandering van lijdende en machteloze figuren naar leiders en ‘meesters’ hier misschien net te dramatisch om helemaal te overtuigen. Zij helpt het verhaal van de soldaten te *framen* binnen weinig radicale raamwerken. Niet alleen epische geschiedschrijving en overtrokken verwachtingen met betrekking tot activisme liggen op de loer, maar ook een soort van waardering van zelfredzaamheid die past binnen bekende ‘witte’ Amerikaanse tradities. Een *can do*-mentaliteit gebaseerd op overtrokken verwachtingen met betrekking tot de kracht van individuen brengt zelfs de meest benadeelde groep uit de Amerikaanse geschiedenis, haar grootste slachtoffers, de vrijheid en gelijkheid waarvoor de Verenigde Staten volgens veel Amerikanen staan. De geschiedenis van de Amerikaanse Burgeroorlog wordt door dit soort beschrijvingen en beelden onderdeel van de traditie van Amerikaans ‘exceptionalisme’—het geloof in de unieke rol en voorbeeldfunctie van de Verenigde Staten als vrije, democratische natie waarin iedereen de eigen dromen kan waarmaken. Op de een of andere manier moeten zelfs de grootste slachtoffers uit het Amerikaanse verleden ingepast worden in het triomfantelijk verhaal dat de Amerikaanse geschiedenis in de ogen van veel Amerikanen, historici niet uitgezonderd, is.²⁸

Wat voor de zwarte soldaten tijdens het conflict geldt, gaat, met de nodige verschillen, ook op voor de Burgeroorlog zelf. Nadruk op de zwarte aspecten van het conflict ‘degradeert’ de oorlog enigszins. De Burgeroorlog wordt onderdeel van een langere geschiedenis. Recente historische herschrijvingen van het conflict met daarin een hoofdrol voor slavernij lopen het gevaar de oorlog, net als de zwarte soldaten, in te passen in bekende en bekritiseerde narratieve tradities. De zonder meer terechte centrale plaats van Afrikaanse Amerikanen in de geschiedenis van de Burgeroorlog roept bijna als vanzelf vragen op over hun latere lot. Het dertiende amendement op de grondwet maakte in 1865 een einde aan de slavernij; zwarten kregen burgerrechten zoals het kiesrecht dankzij het veertiende en vijftiende amendement. Tijdens wat de ‘reconstructie’ van het Zuiden wordt genoemd, leek de positie van de vrijgemaakte slaven in de jaren na het conflict te verbeteren, in politiek en economisch opzicht.²⁹ Maar dit bleek maar tijdelijk het geval, en viel bijvoorbeeld wat economische ontwikkelingen betreft tegen.

²⁸ G. Hodgson, *The Myth of American Exceptionalism* (New Haven 2009) en A. Van Engen, *A History of American Exceptionalism* (New Haven 2020) zijn enkele van de meer recente studies over het onderwerp.

²⁹ E. Foner, *Reconstruction: America’s Unfinished Revolution, 1863-1877* (New York 1988).

Witte Zuidelijke obstructie, Zuidelijke deelstaatwetgeving, en terreur van organisaties als de Ku Klux Klan ondermijnden de verworvenheden en voerden in het Zuiden tot de institutionalisering van een apartheidssysteem, een volledig gesegregeerde samenleving, waaraan de Civil Rights Movement van de jaren 1950 en 1960 pas een einde wist te maken.³⁰ Maar zelfs toen, zo melden historici en anderen tegenwoordig, kwam er geen einde aan de discriminatie en achtergestelde positie van zwarten. Het dertiende amendement maakte een uitzondering op de afschaffing van slavernij en onvrijwillige lijfeigenschap in het geval van veroordeelde wetsovertreders. Deze uitzondering werd gebruikt om de verworvenheden van de beweging voor burgerrechten teniet te doen: zwarten werden massaal voor allerlei vergrijpen veroordeeld en in de gevangenis gestopt, om zo het verkrijgen van hun rechten te ondermijnen.³¹ Burgeroorlog en burgerrechtenbeweging bleken slechts kortstondig, en in beperkte mate, soelaas te bieden in de pogingen de positie van zwarten in de Amerikaanse samenleving te verbeteren. De vooruitgang die de geschiedenis van de Burgeroorlog schetst, was maar tijdelijk, en in ieder geval onvolledig. Meer acties waren nodig om de idealen van vrijheid en gelijkheid te realiseren.

De Burgeroorlog en slavernij worden zo onderdeel van een geschiedenis waarin de Verenigde Staten langzaam maar zeker, met horten en stoten, naar de verwezenlijking van deze idealen toewerken: een reis gekenmerkt door vooruitgang, maar ook steeds nieuwe belemmeringen. De geschiedschrijving over het onderwerp past op die manier in de traditie van John Bunyans *The Pilgrim's Progress*, een verhaal over religieuze idealen en beproevingen; zij wordt een nieuwe versie van George Bancrofts *History of the United States of America*, een hegeliaanse studie uit de negentiende eeuw die bespreekt hoe het idee van vrijheid geleidelijk wordt gerealiseerd in de Amerikaanse samenleving.³² De Burgeroorlog en slavernij worden

³⁰ R. White, *The Republic for Which It Stands: The United States During Reconstruction and the Gilded Age, 1865-1896* (New York 2019), T. Branch, *Parting the Waters: Martin Luther King and the Civil Rights Movement, 1954-1963* (New York 1989) en diens *At Canaan's Edge: America in the King Years, 1965-1968* (New York 2007) beschrijven deze geschiedenis onder andere.

³¹ Het inmiddels breed aangehangen perspectief uitgedragen door M. Alexander, *The New Jim Crow: Mass Incarceration in the Age of Colorblindness* (New York 2010) en de op haar werk gebaseerde documentaire van A. DuVernay, '13th' (2016).

³² J. Bunyan, *The Pilgrim's Progress from This World, to That Which Is to Come* (1678); G. Bancroft, *History of the United States* (Boston 1879, 6 delen).

tegelijkertijd onderdeel van de door Sacvan Bercovitch geschetste traditie van de 'Jeremiad', de Puriteinse preek waarin op de zondes en het falen van de Amerikaanse samenleving en geschiedenis wordt gewezen om de weg vooruit aan te geven en hoop te bieden op een betere toekomst.³³ De geschiedschrijving over de Burgeroorlog omarmt zo in academische zin de retoriek van politici als Barack Obama, die op soortgelijke wijze als de Calvinistische dominees van de 17^e eeuw op het falen van de Amerikaanse samenleving wees om vervolgens desalniettemin een hoopvol beeld van Amerika's toekomst te schetsen.³⁴ Het verhaal van de Burgeroorlog wordt er een van vooruitgang, teleurstelling en hoop—van het 'kritisch exceptionalisme' dat Obama en andere zwarte leiders met meer of minder succes hanteerden om verbetering van de positie van zwarten in de Verenigde Staten aan te kaarten.

Conclusie

Bedoeld om de Zuidelijke mythe van een 'Lost Cause' en de daarop gebaseerde witte hegemonie in de Amerikaanse samenleving en geschiedenis tegen te gaan, neemt de door de slavernij veroorzaakte Burgeroorlog zelf ook 'witte' aspecten aan. De oorlog wordt niet alleen onderdeel van een traditie van 'exceptionalisme' maar dreigt zelfs een nieuw soort 'Lost Cause' te worden: de nadruk op slavernij corrigeert Zuidelijke geschiedvervalsing maar maakt van de oorlog een onafgemaakt verhaal, een strijd die zwarte problemen niet oplost. De zwarte hoofdrolspelers van het conflict zoals de zwarte soldaten blijken tragische helden. De zaak waar zij voor vochten leek weliswaar op papier geregeld, maar hun droom van vrijheid en gelijkheid werd hooguit ten dele gerealiseerd. Slavernij, een aspect van het Amerikaanse verleden dat 'exceptionalisme' lijkt te logenstraffen, bevestigt alsnog de traditie. De vrijheid en gelijkheid van de zwarte bevolking zal op zekere dag in de Amerikaanse geschiedenis worden gerealiseerd, dankzij en ondanks

³³ S. Bercovitch, *The American Jeremiad* (Madison 1973).

³⁴ Obama's Selma speech, gehouden tijdens de herdenking van de mars naar Selma die leidde tot het stemrecht voor zwarten, geeft zijn 'exceptionalisme' goed weer. S. Brooks, *American Exceptionalism in the Age of Obama* (Londen 2014) en M. Eric Dyson, *The Black Presidency: Barack Obama and the Politics of Race in America* (Boston 2016) bieden materiaal om de traditie in de context van Obama's presidentschap te bespreken.

'gemankeerde' overwinningen als de Burgeroorlog. Een herwaardering van de oorzaken van de oorlog herhaalt 'witte' manieren van denken. De strijd bracht zwarten niet alleen vooruitgang maar ook gemiste kansen en verlies.